

Komunikacja rodziców z dziećmi jako istotny element wzajemnej interakcji

Wstęp

Krąg ludzi mogących stanowić dla młodzieży punkt odniesienia, a zwłaszcza inspiracje w tworzeniu wizji własnego życia jest szeroki, jednakże specjalne miejsce zajmują w nim rodzice¹. Zapewnia im to wyjątkowa rola, jaką odgrywają w rozwoju swych dzieci. Więzy, jakie powstają między nimi a dzieckiem, sprawiają, że są oni dla dziecka pierwszymi i najważniejszymi osobami znaczącymi i niełatwo stają się mu obojętni, nawet wówczas, gdy dziecko uporczywie składając takie deklaracje, odcina się od nich. Ten szczególny stosunek dziecka do rodzica wynika przede wszystkim z charakteru jego potrzeb, które ze swej natury ukierunkowane są na rodziców². Właściwe reagowanie przez nich na potrzeby dziecka tworzy wzajemną pozytywną więź, natomiast ignorowanie ich wywołuje w dziecku żal a nawet agresję, co jest dalekie od obojętności i również stanowi formę więzi, tyle, że negatywnej, wrogiej. W każdym wypadku rodzice są osobami, których nie sposób pominąć, gdy szuka się punktu odniesienia dla siebie, własnych ról życiowych własnej, przyszłości. Zwykle dorastającej osobie najlepiej znane są losy życiowe jej rodziców. Ich powodzenia i porażki są najsilniej przemawiającymi do przekonania obserwacjami, które znacząco wpływają na tworzenie projektu własnego życia.

¹ K. Pospieszyl: Psychologiczna analiza wadliwych postaw społecznych młodzieży. Warszawa 1973. s.42- 45

² Wg W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 1998; **Rodzice** – naturalni i prawni opiekunowie dzieci własnych do czasu osiągnięcia przez nich pełnoletności. Zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym mają obowiązek i prawo kierowania dziećmi reprezentowania ich i zawiadywania ich majątkiem, gdy rodzice nie żyją władza rodzicielska sprawowana jest przez opiekuna prawnego. W przypadku złego sprawowania władzy rodzicielskiej sąd może ją ograniczyć lub całkowicie jej pozbawić.

Spis treści

1) Rozdział I:

Komunikacja jako budulec prawidłowych relacji między dzieckiem, a rodzicem.....str.4-5

2) Rozdział II

Komunikacja procesem przekazywania informacji.....str.6-7

3) Rozdział III

Wychowawcze oddziaływanie rodziców..... str.8-11

4) Zakończenie.....str.12

5) Bibliografia.....str.13

Rozdział I *Komunikacja jako budulec prawidłowych relacji między dzieckiem, a rodzicem*

Okres późnej adolescencji jest czasem usamodzielnienia się. Najważniejszą dziedziną tego usamodzielnienia się jest rozwijanie poczucia własnej tożsamości, tworzenie własnej, indywidualnej hierarchii wartości, celów i projektu życia. Konkretyzowanie planu własnego życia obejmuje m.in. określenie ról społecznych, które pragnie się realizować, co wymaga odpowiedniego zasobu wiedzy i doświadczeń społecznych³. Sposoby rozwiązania podstawowych dylematów życiowych i odpowiedzi na pytania egzystencjalne mogą być wprawdzie wywnioskowane z uznawanych założeń światopoglądowych, jednakże najczęściej wynikają z obserwacji konkretnych zachowań i losów życiowych innych ludzi, prezentujących określone ideały i wartości moralne. Obserwacje te oraz refleksja nad nimi składają się na własną mądrość życiową czy też filozofię życia dorastającej osoby.

Postawy rodziców bywają bardzo rozmaite, gdyż wynikają one z ich własnych doświadczeń, uznawane filozofii życiowej i ogólnego stosunku do dziecka. Postawy te można sprowadzić do trzech głównych typów:

- 1) ignorowanie problemu
- 2) narzucanie dziecku własnej hierarchii wartości
- 3) zachęcanie dziecka do tworzenia własnego poglądu na rzeczywistość

Tylko w tym ostatnim wypadku możliwe jest stworzenie zdrowych relacji w rodzinie. Wymaga to by rodzice rozwijali się wraz z dziećmi. Jednakże, aby mogli oni wzajemnie pobudzić się do rozwoju konieczne jest istnienie między nimi prawdziwych interakcji.

Od rodziców, więc przede wszystkim, od ich postaw wobec dzieci, od charakteru kontaktu psychicznego w rodzinie i atmosfery panującej w domu zależy to, jak rodzina przebrnie przez okres dorastania dzieci i co one przejmą od rodziców.

Jednym z przejawów interakcji rodzinnych jest komunikowanie się jej członków. Ten wymiar funkcjonowania rodziny uważany jest za najważniejszy zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia. Komunikacja ujmowana jest tu szeroko nie ogranicza się do procesu przekazywania informacji, lecz wiąże się ją z takimi funkcjami, jak wyrażanie uczuć spełnianie życzeń, wpływanie na innych.

Uważa się a potwierdzają to badania, że dyskusje między rodzicami a dziećmi w wieku dorastania sprzyjają rozwojowi ich zdolności do rozumowania w kategoriach moralnych. Zauważono również, że dorastające osoby doświadczające oparcia w

³ B.Inhelder, J.Piaget: *Od logiki dziecka do logiki młodzieży*. Warszawa 1970. s. 373

swoich rodzinach są bardziej swobodne w tworzeniu własnej tożsamości. W tym procesie indywiduacji i oddzielania się dorastającego dziecka od rodziny szczególną rolę przypisuje się komunikacji rodzinnej, gdyż umożliwia ona członkom rodziny regulowanie równowagi między tendencjami do wzmacniania wzajemnych związków a dążeniami do zaznaczania własnej odrębności.

H.Grotevant i C. Cooper podsumowując wyniki swych badań nad rolą wzorów komunikacji rodzinnej w kształtowaniu się u dorastającej młodzieży poczucia własnej tożsamości i nabywaniu przez nią zdolności podejmowania ról życiowych, stwierdzili, że tym procesom rozwojowym sprzyja komunikacja rodzinna charakteryzująca się równocześnie "spoistością" i "odrębnością". Odrębność polegająca na możliwości wyrażania przez członków własnej indywidualności, stwarza dziecku warunki do rozwijania własnego punktu widzenia w sprawach, które uważa za ważne, natomiast spoistość, rozumiana jako otwartość, wrażliwość i szacunek dla poglądów innych osób, daje dziecku poczucie bezpiecznego oparcia w rodzinie, skąd może dokonywać obserwacji i badań świata wobec niej zewnętrznego. Z tych względów analizę komunikacji rodzicielskiej uważa się za klucz do poznania zjawisk psychospołecznych zachodzących w rodzinie, zwłaszcza związanych z procesem adolescencji dzieci.

Rozdział II *Komunikacja procesem przekazywania informacji*

Komunikacja⁴ rozumiana jako proces przekazywania wiadomości, postaw, idei, emocji i uczuć może zachodzić na wszystkich poziomach świadomości. W relacjach szczególnie bliskich znaczna jej część może dokonywać się w sposób prawie lub zupełnie nieświadomy. Zwykle podstawową rolę w komunikacji pełni język werbalny. Jednakże w relacjach szczególnie bliskich np. między rodzicami a dziećmi, nie mniej ważne znacznie mają niewerbalne środki komunikacji: ekspresja mimiczna, gestykulacja dotyk, milczenie itp.

Każda rodzina ma swoiste cechy komunikacji, ponieważ nie można nie komunikować się; nawet unikanie komunikowania jest formą komunikatu.

Pragnienie porozumiewania się u komunikujących się osób nie jest czymś stałym i takie samo u każdej z nich, a zwłaszcza nie jest czymś oczywistym, tzn. nie zawsze komunikowaniu się towarzyszy dążenie do tego, aby rozumieć i być rozumianym przez partnera. Dzieje się tak np. wtedy, gdy ktoś chce zminimalizować swoje kontakty z daną osobą, a jednocześnie zmuszony jest do komunikowania się z nią. Dotyczy to zwłaszcza środowisk rodzinnych. Zdarza się, że któryś z członków rodny (najczęściej dziecko) izoluje się od pozostałych, a jednocześnie skazany jest na wspólne z nimi przebywanie i w konsekwencji na komunikowanie się. Reakcją na tę sytuację może być komunikowanie się w taki sposób, aby nie rozumieć innych i nie być przez nich w jakimś sensie zrozumianym.

Analiza komunikacji w rodzinie, zwłaszcza między rodzicami a dziećmi, informuje przede wszystkim o atmosferze emocjonalnej panującej w danym środowisku rodzinnym. Poznanie tej strony życia rodziny jest niezbędne dla zrozumienia zachowania się dziecka, ponieważ jest ono niezwykle wrażliwe, niemalże już od samego poczęcia, na klimat uczuciowy otoczenia. To, jak dziecko czuje się w rodzinie, wpływa na jego stosunek do rodziców, na pragnienie podtrzymania kontaktu z nimi bądź dążenie do izolacji od nich. Ukształtowanie się określonej podstawowej tendencji „ku rodzicom” lub „od nich” przesądza o efektach wzajemnego oddziaływania. W wypadku, gdy emocjonalna atmosfera w domu jest dla dziecka stresująca i tworzy się napięcie między nim a rodzicami, wówczas

⁴ Wg W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 1998; **Komunikacja** (łac. *Communiatio*- współudział, rozmowa) w szerokim znaczeniu procesu komunikowania wymiany interakcji szersze zastosowanie znalazła tam gdzie te procesy występują a więc cybernetyce, lingwistyce czy pedagogice. Podstawowe modele komunikacji, co dwaj partnerzy, z których jeden nadaje informacje (kodowanie i emisja), drugi tę ukrytą wiadomość odbiera (recepja) i odczytuje (dekodowanie). Informacja mogą być przekazywane za pośrednictwem kanału optycznego, akustycznego i wizualnego. Aby komunikacja nastąpiła zarówno nadawca jak i odbiorca muszą dobrze opanować posługiwanie się danym kodem a więc zarówno sygnał jak i reguły ich łączenia.

częstym sposobem radzenia sobie z tą sytuacją staje się maksymalizowanie wzajemnego dystansu. W ten sposób samo pojawianie się zaburzenia w kontakcie stwarza zasadniczą przeszkodę w wychowawczym oddziaływaniu rodziców. W kształtowaniu pozytywnych relacji w rodzinie wielką rolę odgrywa styl komunikowania, który bezpośrednio łączy się z autorytetem. Styl komunikowania sprzyja porozumieniu, eliminowaniu zakłóceń oraz osiągnięciu satysfakcji z przebiegu interakcji. Wyodrębniono dwa podstawowe style komunikowania: partnerski styl komunikacji, koncentrujący się zarówno na własnej osobie jak i na osobie partnera, oraz nie partnerski styl komunikacji skupiony na własnej osobie bądź osobie partnera. W relacji z osobami bliskimi obserwuje się sposób komunikowania z koncentracją na własnej osobie lub na sobie i partnerze interakcji. Badania potwierdzają, że respektowanie zarówno własnych, jak i cudzych potrzeb w toku komunikacji sprzyja porozumiewaniu i zadowoleniu z kontaktu. Ciekawy kontakt i sposób komunikowania się występuje u dziecka całkowicie uzależnionego od rodziców, dziecko dostosowuje się do ich wymagań, oczekiwań oraz sposobu komunikowania. Zapewnia mu to zaspokojenie podstawowych potrzeb fizycznych i psychicznych. Dzieci traktują rodziców jako model własnego zachowania i dlatego często używają sposobów komunikowania się zaobserwowanych u rodziców. W zachowaniach komunikacyjnych możemy wyodrębnić typ dominujący i recesywny. Generalnie typ dominujący dziecko przyjmuje na ogół od rodzica tej samej płci, a recesywny od rodzica płci przeciwnej⁵.

Rodzice, od których dzieci izolują się, mają mniejsze szanse pozytywnego wpływu na ich zachowanie, gdyż po pierwsze, skuteczne oddziaływanie nie jest możliwe w wypadku braku interakcji⁶, a po drugie, dystansowaniu się wobec rodziców zwykle towarzyszy kwestionowanie czy wręcz odrzucanie wartości, które oni prezentują. Nawet młodzież w wieku dorastania nie zawsze ma na tyle rozwiniętą zdolność abstrakcyjnego myślenia i subtelnego rozróżniania, by oddzielić idee, wartości, postawy od konkretnych osób, które je prezentują.

Wprawdzie zdarza się, że dzieci powielają zachowania, których nie akceptowały czy wręcz ostro krytykowały u swych rodziców. Dlatego pragnienie, aby upodobnić się do rodziców poprzez przyjęcie ich przekonań, postaw itp., bardziej zależy od tego, jak rodzice rozmawiają z dzieckiem, niż od tego, o czym rozmawiają.

⁵ B. Kosek- Nita: Problemy komunikacji i porozumiewania, (w:) Kontakty z ludźmi „Innymi” jako problem wychowania, opieki i resocjalizacji.(red) B. Kosek- Nita, D. Raś. Katowice 2000.s.20

⁶Wg W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 1998; **Interakcja-** (łac. inter-między, action- czyn, działanie) wzajemne oddziaływanie na siebie dwóch lub więcej osób, z której każda ma świadomość przedmiotowości innych osób i podmiotowości własnej. Interakcja dokonuje się nie tylko pod wpływem własnych celów i potrzeb działającego, lecz także tych wymagań, jakie inni partnerzy sobie wobec własnego działania stawiają. Formy interakcji ulegają przemianą wraz z historycznymi przemianami społeczeństwa.

Rozdział III *Wychowawcze oddziaływanie rodziców*

Wychowawcze oddziaływanie rodziców możliwe jest jedynie w warunkach prawidłowej interakcji z dziećmi. Zarówno, gdy zmierza ono do pokonywania zmian, jak i wówczas, gdy jego celem jest utrzymywanie danego stanu rzeczy, np. po to, aby zapobiec pewnym zachowaniom dziecka, zawsze opiera się na sprzężeniu zwrotnym między reakcjami rodziców i dziecka. W pierwszym wypadku sprzężenie to ma charakter dodatni, a jego wyrazem są komunikaty sprowadzające się do stwierdzenia: „twoje opinie są dla mnie ważne, nawet, gdy różnią się od moich, ponieważ stwierdzają one uznanie wartości dziecka, określa się je mianem „potwierdzenia”. W drugim natomiast wypadku sprzężenie zwrotne ma charakter ujemny, co przejawia się ciągłym upominaniem, złośliwym krytykowaniem i karaniem. Taka forma komunikacji z dzieckiem dyskwalifikuje je przede wszystkim w oczach jego samego, stąd zamierzony cel wychowawczy staje się zwykle nieosiągalny.

Sposób komunikowania się, zwłaszcza sposób reagowania komunikujących się osób na swe wypowiedzi, wpływa na kształt tworzących się więzi psychicznych i ostatecznie na charakter wzajemnego oddziaływania na siebie tych osób. Wynika to z faktu, że w procesie komunikacji reakcja danej osoby na kierowany komunikat partnera zawiera coś więcej niż tylko odpowiedź na konkretną wiadomość zawartą w tym komunikacie. Reakcja ta jest również formą ustosunkowania się do osoby partnera - nadawcy tego komunikatu.

Zupełnie inny stosunek do siebie osób komunikujących się powstaje, gdy reagują one na swe wypowiedzi nie adekwatnie do ich treści. Odnosi się to zwłaszcza do sytuacji, w których dyskwalifikowanie wypowiedzi partnera staje się utrwaloną formą reagowania na nie. Najprostszym tego przejawem jest ignorowanie ich, zachowanie się w taki sposób, jakby nie było się ich adresatem, lub unikanie odpowiedzi na nie przez nagłą zmianę tematu. Inne postaci dyskwalifikowania cudzych wypowiedzi to na przykład dodawanie do nich zakończenia lub puenty zupełnie nie związanych z ich treścią, dosłowne traktowanie metafor, klasyfikowanie wypowiedzi w sposób niezgodny z intencją nadawcy, uznając pytanie za odpowiedź, itp. Taki typ interakcji nie pozwala na wzajemną wymianę myśli i uczuć, ogólnie-na autoprezentację. Tym bardziej nie zachęca do jej podtrzymywania. Przeciwnie, skłania do wycofania się i minimalizowania wzajemnego kontaktu. Nie wchodzi, więc w grę możliwość powstania motywacji do pozytywnego oddziaływania na siebie, zwłaszcza w formie identyfikacji, ponieważ bez komunikowania się nie jest możliwe rozwinięcie się

wysokiej atrakcyjności interpersonalnej⁷.

Konflikt może pojawić się na skutek zderzenia dwóch sprzeczności - nadmiernej kontroli rodziców i uświadamianej sobie przez dziecko potrzeby przebywania w grupie rówieśniczej. Nadmierne egzekwowanie przez rodziców ich oczekiwań na sukces ze strony dorastającego dziecka może doprowadzić je do poczucia niemożności odnalezienia własnej tożsamości. Rodzice preferujący konformizm jako koncepcję wychowawczą wywodzą się zazwyczaj ze środowisk gorzej wykształconych, niżej uposażonych, wiejskich lub małomiasteczkowych. W interakcjach z dziećmi kładą przeważnie nacisk na posłuszeństwo wobec obowiązujących norm i wartości, uczą szacunku dla autorytetów i tradycji. W ich mniemaniu daje to ich dzieciom gwarancję bezpieczeństwa egzystencjalnego. Konflikt pojawia się wtedy, gdy młody człowiek nie zgadza się z obraną przez rodziców linią wychowawczą. Odczuwa chęć odnalezienia własnego obrazu świata i w związku z tym musi odrzucić poglądy rodziców jako nietrafne i zbudować własny system przekonań, norm i wartości. W sytuacji, gdy w danej, najczęściej biednej grupie społecznej zauważalna jest dominująca rola ojca - łatwo o autorytaryzm jego poglądów wychowawczych. Rodzice - konformiści z tego środowiska częściej decydują się na silne kary i słabe nagrody. Stwarza to niekorzystną sytuację wychowawczą, w której narasta opozycja dziecka wobec roli podporządkowania przypisanej mu w rodzinie. Następstwem może być przejście gotowych wzorów postępowania i wartościowania wypracowanych przez np. grupę rówieśniczą i uzyskanie w ten sposób tzw. tożsamości syntetycznej. Przyjęcie do grupy daje poczucie własnej ważności i wartości oraz satysfakcję wynikającą z akceptacji przez członków grupy. Z konformizmem łączy się wymaganie od dziewcząt sumiennego wypełniania obowiązków szkolnych, posłuszeństwa oraz poprawności zachowania zwyczajowo przypisywanego przez środowiska tradycyjnie - konserwatywne płci żeńskiej. Obowiązujące stereotypy, które chłopcom zezwalają na autonomię, a dziewczęta zmuszają do postaw konformistycznych, prowadzą czasem do trudności w zaakceptowaniu przez dojrzewające dziewczęta swej własnej płci. Rodzice o konserwatywnych poglądach są zaniepokojeni obserwując bunt córek ubierających się i zachowujących jak chłopcy (kompleks Diany) Ograniczenia stosowane wobec córek mogą także doprowadzać do ich psychicznego infantylizmu, wynikającego z żalu za dzieciństwem, w którym nie stawiano dziewczętom tradycyjnych wymagań związanych z ich płcią. Niebezpieczna jest polaryzacja rodzicielskich koncepcji wychowawczych oczekujących od małych dzieci zachowań autonomicznych, a od starszych konformistycznych. Młodzi ludzie w okresie adolescencji zostają wprowadzeni w stan niepewności poprzez tę krańcową zmianę wymagań. Może to nasilić kryzys tożsamości, uwidaczniający się szczególnie około 16 roku życia. Przy

⁷ T.M. Newcomb, R.H. Turner, P.E. Converse: Psychologia społeczna. Studium Interakcji ludzkich. Warszawa 1970.s.371

braku spójności przeszłości, terażniejszości i przewidywanej przyszłości oraz przy towarzyszącym odczuwaniu niedostatku zrównoważenia elementów życia rodzinnego i społecznego, nieuchronne jest zaburzenie rozwoju osobowości. Wiara i religia nie mogą być w tym wypadku antidotum, gdyż skostnienie rytuału religijnego i nakazowy styl zmuszania do praktyk religijnych przez rodziców budzą opór młodych ludzi, a co gorsza popychają czasem w kierunku sekt religijnych. Zagubiona młodzież stara się odnaleźć w nich odpowiedź na temat natury Boga i sensu wiary. Po okresie budowania własnych, idealistycznych wyobrażeń kultu religijnego, sprzeciwiających się obowiązującej tradycji, następuje świadoma i trwała akceptacja lub negacja wyznania religijnego, właściwego domowi rodzinnemu młodego człowieka. Rozważania zawarte w niniejszej pracy biorą za podstawę te funkcje interakcji, które odpowiadają za kształtowanie światopoglądu, wiedzy o zjawiskach zachodzących w świecie oraz za ocenę tych zjawisk. Nie zostały omówione „techniczne” warunki zaistnienia tych interakcji np. problematyka związana z komunikacją poza słowną (spojrzenia, ruchy, gesty) oraz z ingrecją (wkradanie się w cudze łaski, przypodobywanie się). Przedstawione zagadnienia nie uwzględniały takich zjawisk społecznych jak rodziny niepełne, niedostosowane społecznie, z dziećmi o różnym rodzaju niepełnosprawności. Zasygnalizowane w pracy problemy mają charakter uniwersalny i mogą pojawić się w rodzinach każdego typu. Nie można jednak przypisywać im schematyczności, gdyż przy pewnych utrzymujących się prawidłowościach zaistnienia określonego problemu wychowawczego o końcowym wyniku każdej interakcji decyduje w dużej mierze osobowościowe zróżnicowanie jej uczestników. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że konformizm rodziców w zetknięciu z potrzebą określenia własnej tożsamości przez młode pokolenie rodzi wiele sytuacji konfliktowych, znacznie więcej niż w warunkach autonomicznego systemu wychowania.

Organizacja więzi międzypokoleniowych, w której witalność dzieci wspiera się dzięki interakcjom z ludźmi dojrzałymi, a dla ludzi dorosłych kontakt z dziećmi jest ostoją ich własnej witalności i zarazem oparciem dla ich tożsamości. Nasuwa się pytanie:., Co mogą wnosić do takich interakcji rodzice, czym zaś dysponuje młodzież? Dorośli przede wszystkim wnoszą wiedzę, doświadczenie, własne przemyślenia, wątpliwości i sposób widzenia świata będący rezultatem osobistych przeżyć. Atutem jest tu także orientacja w regułach wychodzenia poza posiadane informacje. Młodzież natomiast w kontakcie wychowawczym może przejawiać ostrość spojrzenia i świeżość doznań, gotowość do poznania prawdy. Te wartości mogą stanowić realną siłę, która, wspierana podobnymi potrzebami dorosłych, będzie popychać partnerów interakcji do wspólnego odkrywania rzeczywistości.

W tradycji pedagogicznej mieliśmy do czynienia z "wiedzącymi" dorosłymi i "nie wiedzącym dzieckiem". Jeżeli zgodzimy się z poglądem, że

najpowszechniejszym problemem współczesnego człowieka stała się niepewność, to należy uznać, że dotknęła ona zarówno dorosłych, jak i młodzież. Obliguje to do poszukiwań obydwie - przeciwstawne sobie dotąd - strony procesu wychowania. Uwzględnić, więc trzeba także tezę, że gwałtownie zaciera się dziś podział na wtajemniczonych i nie znających problemów tego świata. Mamy tu do czynienia z podważeniem mitu pokolenia wiedzącego lepiej, dokonującego z racji swej wiedzy jedynie słusznych wyborów.

Zauważmy, za J. Rutkowiak, że podtrzymywanie tamtego złudzenia działa niekorzystnie i na dorosłych, i na dzieci. Dorośli przeżywają frustracje, gdyż nie potrafią wyjaśnić narastających komplikacji świata. Te frustracje wywołują zachowania obronne kierowane przeciw młodzieży, która nie pozostaje obojętna. Rośnie dystans i formalizują się kontakty, pojawia się brak autentyzmu u obu stron. To zaś grozi zakłóceniem kontaktów interpersonalnych i niepowodzeniami wychowawczymi. Dopiero spotkanie otwartych, nie bojących się ujawnienia własnej niewiedzy dorosłych i autentycznej młodzieży stwarza szansę wymiany myśli, budowania nowych syntez, szukania wspólnych punktów dla odmiennych postaw i poglądów. Spory lub współdziałanie rodziców i dzieci, a także przekazywanie doświadczeń, rozpatrywanie w kategoriach intelektualnych, muszą znaleźć odzwierciedlenie w języku. Przyjmuję tu, więc założenie, że proces wychowania dokonuje się głównie przez interakcje, w działaniach komunikacyjnych. Język może umożliwiać porozumienie, ale może tworzyć także bariery w wychowaniu⁸.

⁸ Z. Aleksander: *Porozumiewanie się dzieci i rodziców. Ujęcie socjolingwistyczne*. Gdańsk 2002. s. 17

Zakończenie

Rola komunikacji zarówno jako wskaźnika atmosfery środowiska rodzinnego, jak i czynnika warunkującego wychowawcze oddziaływanie rodziców uzasadnia potrzebę specjalnej, dokładniejszej koncentracji na niej w badaniach nad międzypokoleniowym przekazem tradycji, wartości oraz ideałów. W szczególności zasadne i ważne okazuje się poszukiwanie związku pomiędzy komunikowaniem się rodziców z dzieckiem a jego identyfikacją z nimi. Aspektem komunikacji, który w tym kontekście uważa się za najistotniejszy, jest jej styl, określony jako sposób komunikowania się danej osoby z innymi a bardziej precyzyjnie - jako sposób werbalnego i pozawerbalnego reagowania na sygnały dotyczące tego, jak określone treści powinny być przyjmowane, interpretowane, selekcjonowane lub rozumiane⁹. Najistotniejszym dla rozwoju dziecka są wzajemne interakcje między rodzicami i dziećmi. Podlegają one ciągłym zmianom, stąd konieczność obustronnego przystosowania się do nich. Interakcje rodzinne zarówno intencjonalne, jak i przypadkowe, zawsze oddziałują na dziecko w taki sposób, iż konieczna jest odpowiedź w formie podjęcia określonego zadania. Z tak przyjętego układu wynika, że swoje postępowanie muszą korygować zarówno dzieci, jak i rodzice, wyznaczając dla siebie w aktualnych warunkach jak najkorzystniejszą pozycję. Najważniejszą ostoją i regulatorem interakcji zachodzących w rodzinie jest pozytywna postawa rodziców wobec swoich dzieci bez względu na ich uzdolnienia, wiek i wygląd¹⁰.

⁹ B. Harwas- Napierała, W. Trempała (red): Psychologia rozwojowa. Warszawa 1993. t. 2 s. 154

¹⁰ B. Kosek- Nita: Problemy komunikacji i porozumiewania, (w:) Kontakty z ludźmi „Innymi” jako problem wychowania, opieki i resocjalizacji.(red) B. Kosek- Nita, D. Raś. Katowice 2000.s.18

Bibliografia

- 1) Aleksander Z.: *Porozumiewanie się dzieci i rodziców. Ujęcie socjolingwistyczne*. Gdańsk 2002. Uniwersytet Gdański
- 2) Harwas- Napierała B.: W. Trempała (red): *Psychologia rozwojowa*. Warszawa 1993. t. 2 .PWN
- 3) Inhelder B., Piaget J.: *Od logiki dziecka do logiki młodzieży*. Warszawa 1970. PWN
- 4) Kosek- Nita B.: Problemy komunikacji i porozumiewania, (w:) *Kontakty z ludźmi „Innymi” jako problem wychowania, opieki i resocjalizacji*. (red) B. Kosek- Nita, D. Raś. Katowice 2000. Uniwersytet Śląski s.15- 33.
- 5) Newcomb T.M. , Tuner R.H., Converse P.E.: *Psychologia społeczna. Studium Interakcji ludzkich*. Warszaw 1970.PWN
- 6) Okoń W.: *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 1998. PWN
- 7) Pospieszyl K.: *Psychologiczna analiza wadliwych postaw społecznych młodzieży*. Warszawa 1973.